

Relevante institusjoner og miljøer for internship i historie

Lasse Sonne

Innledning

Formålet med denne artikkelen er å introdusere og analysere institusjoner og miljøer som ansees som relevante for et internship i historie. I artikkelen analyserer jeg institusjonenes og miljøenes innhold og mulighetene de har til å tilby relevant kompetanseutvikling for studenter i internship. Som avgrensning ser jeg bort fra skoler, folkehøyskoler og andre formelle eller tradisjonelle undervisnings- og læringsinstitusjoner fordi disse institusjonene eller læringsmiljøene vil være relatert til praksisplanene ved lærer- og lektorutdanningene ved universiteter og høyskoler.

Det finnes ulike måter å liste opp og kategorisere de relevante institusjonene og miljøene på. For det første finnes det offentlige myndigheter som har et overordnet ansvar for å forvalte kultur- og kulturarvområdet, som et departement for kultur, fylkeskommuner og kommuner med kulturavdelinger. I tillegg finnes statlige avdelinger eller byråer som opererer på armlengdes avstand fra regjeringer, for eksempel kunstråd.

Nasjonale kulturinstitusjoner og andre kulturinstitusjoner er en annen kategori. De omfatter blant annet nasjonale kulturinstitutter som skal fremme kultur og språk både i hjemlandet og i utlandet. Nasjonale kulturinstitusjoner kan i tillegg være institusjoner som nasjonalteater, nasjonalmuseum, nasjonalt kunstmuseum, nasjonalorkester, nasjonalbibliotek eller nasjonalarkiv.

Det finnes som nevnt flere offentlige myndigheter som spesifikt har fått i oppgave av nasjonale myndigheter å forvalte kulturarbeid. Disse er typisk lokale og regionale myn-

digheter som fylkeskommuner og kommuner. Under disse myndighetene finner vi eksempelvis kulturinstitusjoner som fylkesmuseer, fylkesarkiver og kommunale biblioteker i tillegg til andre kulturinstitusjoner (EFAH, 2003, s. 6–7).

En annen kategori er private aktører som private firmaer og festivaler som driver med kultur, og som ikke nødvendigvis er knyttet til offentlig virksomhet. Et privat firma kan eksempelvis være et eventbyrå som organiserer forskjellige arrangementer, som festivaler og konserter. Slike arrangementer kan ofte skje i samarbeid med andre aktører innenfor kulturområdet, som museer eller kulturarvmiljøer.

En kategori er frivillighet. Det finnes utallige frivillige organisasjoner og foreninger som er aktive på kulturområdet. For historiefaget er særlig historielagene og andre typer av historiske og lokalhistoriske foreninger relevante. Ofte finnes det i tillegg foreninger for frivillighet eller støtteforeninger for større kulturarvinstitusjoner som museer. Frivillighet kjenner vi særlig fra idretten der mange organisasjoner ikke ville være i stand til å drive aktivitetene sine uten frivillige.

Kunst- og kulturarvsektorene kan deles inn i fem sektorer med hver sine disipliner, nemlig visuell kunst, kulturarv, scenekunst, musikk, og bøker og lesing.

Visuell kunst omfatter maleri, skulptur, fotografi, digital kunst, multimedia, håndverk og design, samt blandede disipliner. Det inkluderer aktivitetene til museer og gallerier. For de områdene der det er overlapping (som maleri, skulptur, kunsthåndverk og design), har midten av 1800-tallet blitt etablert som barrieren som skiller kulturarven (verkdatert før 1850) og billedkunst (verk som dateres etter 1850). Noen uskarpe linjer finnes likevel fortsatt.

Scenekunst består av dramatisk teater, klassisk ballett, moderne dans, dukketeater, objektteater, mime- og bevegelsesteater, gateteater, stedsbestemt teater, teater for barn og unge, samt disipliner blandet med musikk, som opera og musikkteater.

Musikk omfatter musikk i forskjellige sjangere og former, inkludert orkestermusikk, kammerensembler, klassisk, klassisk kornmusikk, folkemusikk og tradisjonelt kor og instrumentalensembler, jazz, pop og rock, verdensmusikk og crossover, samt disipliner blandet med scenekunst, som opera og musikkteater.

Bøker og lesing omfatter skapelse, produksjon, promotering og oversetting av litteratur, inkludert skjønnlitteratur og sakprosa, og aktiviteter for å bevare bøker og fremme lesing. Denne kategorien inkluderer i tillegg aktiviteter som bibliotekene driver med (EFAH, 2003, s. 8–9).

For et internship i historie er kulturarvområdet kanskje det viktigste området å forholde seg til. Kulturarv er veldig bredt og omfatter arkitektoniske verk, verk av monumental skulptur eller maleri, elementer av strukturer av arkeologisk art, inskripsjoner, huleboliger og kombinasjoner av funksjoner, grupper av bygninger, steder (enten menneskeskapte verk eller kombinerte verk skapt av naturen og mennesker). Kulturarv omfatter områder som arkeologiske steder, som ansees å ha makeløs universell verdi fra et historisk, estetisk, etnologisk eller antropologisk synspunkt. Kulturarv omfatter også praksis forbundet med hendelser eller levende tradisjoner, med ideer, tro, kunstneriske eller litterære verk og med aktiviteter knyttet til planlegging av landskapsdesign. Kulturarv inkluderer relevante aktiviteter til museer, gallerier, arkiver og biblioteker.

Staten, fylkeskommuner og kommuner

Ifølge kulturmeldingen 2018–2019 (2018) er det kulturloven av 29. juni 2007 som definerer hvilket ansvar de offentlige myndighetene har for den kulturelle virksomheten i Norge. Kulturloven fastslår at det er staten, fylkeskommunene og kommunene som har ansvaret for den kulturelle virksomhet i Norge. Ansvaret omfatter økonomiske, organisatoriske, informerende og andre relevante virkemidler og tiltak. Staten har det nasjonale ansvaret for landet som helhet, mens fylkeskommunene og kommunene er tildelt det regionale og lokale ansvaret for den kulturelle virksomheten. Derfor finnes det kultur- og kulturarvsforvaltning innenfor det offentlige på alle tre nivåer. Kommunene og fylkeskommunene mottar et såkalt rammetilskudd til sin kulturvirksomhet. Kommunene og fylkeskommunene har begge spilt viktige roller for å utvikle lokale og regionale satsinger på kultur gjennom lokal og regional kulturpolitikk. Disse satsingene har eksempelvis resultert i at man har etablert regionale kulturinstitusjoner som museer, arkiver, biblioteker og kulturmiljøer. I tillegg har både kommuner og fylkeskommuner etablert egne kultur- og kul-

turarvsforvaltninger (Meld. St. 8. (2018–2019), s. 32). Et internship i historie vil ofte gå ut på å utføre arbeidsoppgaver i en sånn forvaltning.

Kulturpolitikken og den kulturelle forvaltningen har utviklet seg mye i etterkrigstiden i takt med velferdssamfunnets utvikling, og det ble praksis at det offentlige spiller en sentral rolle i å utvikle kulturlivet (Meld. St. 8. (2018–2019), s. 31). Nasjonsbygging og folkeopplysning ble ansett som viktig. Etter hvert ble desentralisering vektlagt, og det lokale og regionale nivå fikk mer innflytelse på den nasjonale kulturpolitikken. Kulturaktiviteter i kommunene og fylkeskommunene ble prioritert høyere gjennom ulike støtteordninger. Den økonomiske veksten i etterkrigstiden førte til at en lang rekke nye kulturinstitusjoner ble opprettet, blant annet nye museer, teatre, orkestre, biblioteker, arkiver og fylkesgallerier. I takt med at kultursektoren vokste kraftig, vokste behovet for forvaltning av kultur og kulturarv. Derfor finnes det i dag ganske gode muligheter for å gjennomføre et internship i historie ved en statlig, kommunal eller regional kulturforvaltning.

Arkiver

Det mest relevante miljøet for en historiestudent vil typisk være arkivet. Arkivet er en helt sentral institusjon for en historiker og dermed også for en historiestudenter som har ambisjoner om å gjennomføre et internship. Et arkiv kan defineres som en samfunnets minnebank (Gustavsson & Mathisen, 2005, s. 4). Et arkiv kan inneholde skriftlige kilder, fotografier, protokoller og mange andre typer av dokumenter, kort og tegninger. Alt etter størrelsen eller omfanget kan arkivet bestå av en nærmest uendelig mengde av kildemateriale som beskriver menneskers liv gjennom mange år. Et arkivmateriale kan også beskrives som et samfunns historiekultur. Med dette menes at historiske kilder, kunstprodukter, ritualer, tradisjoner, som det kan finnes dokumentasjon for i et arkiv, gir en forståelse av sammenhengene i samfunnet i fortiden, nåtiden og fremtiden (Aronsson, 2004, s. 17).

Arkivets oppgave er å forvalte den skriftlige kulturarven i samfunnet. Arkivet kan dermed sees som en basisressurs som brukes til å dekke samfunnets informasjonsbehov. Arkiver er sentrale i demokratiske land som Norge, fordi det må ansees som en grunnleggende rettighet å ha tilgang til fri informasjon som angår mennesker og deres samfunn (Riksarkivet, u.å., s. 1). En utfordring med arkiver er at alle ikke har den samme

kunnskapen eller ferdigheten til å ta ut informasjon fra arkivene. En viktig del av arkivets arbeid består derfor i å gjøre arkivets materiale tilgjengelig for dem som ønsker å bruke arkivet. Dette kan skje fysisk eller via internettet (Riksarkivet, u.å., s. 1).

Arkivet består av samlinger med kildemateriale. I mange tilfeller er det en nærmest ubegrenset mengde med kilder som det for et individ vil være umulig å lese seg gjennom selv om man skulle ha et helt liv til å gjøre det. Arkivet er oppdelt i arkivskapere. En arkivskaper kan være ulike institusjoner, foreninger, bedrifter eller individer som har overlevert sitt arkivmateriale til en arkivinstitusjon, enten frivillig eller fordi det finnes en lov som krever slik overlevering. Alt etter hvilken type arkiv det er tale om, kan arkivskaperne være offentlige institusjoner som kommuner, fylkeskommuner eller staten med dens ulike departementer og myndigheter. Kildemateriale fra statlige myndigheter finner man eksempelvis på Riksarkivet i Oslo. Lokale foreningsarkiver og lokale individers materiale vil man ofte finne på mer lokale arkiver, som fylkesarkivene. Industriarkiver kan befinne seg på ulike arkiver, men det finnes også særlige industriarkiver som bedrifter overleverer sitt arkivmateriale til. I tillegg finnes det arkiver for særlige områder. For eksempel kan kildemateriale om utvandreres historie finnes i særlige utvandringsarkiver. Et arkiv er oppdelt i mange underarkiver som man finner en liste over i en såkalt arkivregistratur. En registratur kan være oppdelt på mange ulike måter, alt etter hvordan et område har vært organisert i samtiden. Å finne frem til et spesifikt arkivmateriale via en registratur kan være utfordrende fordi det kan forutsette at man allerede vet en del om området før man begynner å søke i arkivet.

I arbeidet med en masteroppgave eller ph.d.-avhandling kan arkivet vise seg å være den viktigste institusjon en historiestudent trenger. Derfor kan det være en særdeles nyttig erfaring for en historiestudent å gjennomføre et internship i et arkiv. Det er i arkivet at det skrevne materiale finnes, og det er dermed her man finner historiene eller det grunnlaget som kan utvikles til historiefortellinger om ting som er skjedd i fortiden. Et internship på et arkiv kan på den måten bli en viktig forberedelse til det som kommer senere i studiet, og arkivet kan samtidig bli en fremtidig arbeidsplass. I arkivet blir kildemateriale sortert og registrert, det skjer formidling, og det gjennomføres forskning. Faktisk er det sånn at mange arkivansatte også forsker på ulike tema. Og hvorfor ikke gjøre det når forsknings-

materialet befinner seg rett foran nesen på en? For mange kan arkivet høres litt kjedelig ut. I første omgang er det sikkert ikke en så tiltrekkende institusjon og et sted hvor mange ikke umiddelbart ser seg selv arbeide. Men faktisk er arkivet som institusjon ikke kjedelig i det hele tatt.

Man kan si at arkivet er der hvor kreativiteten begynner. Det er på arkivet historiene og inspirasjonen til fortellinger finnes. Man kan derfor påstå at det er på arkivet mye begynner for en historiker. Det er faktisk vanskelig, om ikke umulig, å forestille seg historie uten arkiver. På arkivet finnes nemlig historiekulturen, slik den svenske historikeren Peter Aronsson fremhever i boken *Historie i bruk* (2004). Den nedskrevne fortid finnes på arkivet. Fordi kreativitet og historiefortellinger utspringer fra arkivet, er arkivet heller ikke bare relevant for historikerne. Mange skjønnlitterære forfattere finner inspirasjon til historiske romaner i arkiver. Mange store verk ville ikke eksistere i dag om ikke arkivene fantes. Tenk bare på tyske Thomas Mann som skrev *Doktor Faustus* og svenske Vilhelm Moberg som skrev *Utvandrerne* og *Nybyggere*. Begge var dypt interessert i historie og brukte flittig kildemateriale fra arkiver i sin romanskriving.

Å ta internship i historie ved et arkiv kan dermed bli begynnelsen på en enorm oppdagelsesprosess hvor historien bare vokser og blir tydeligere og tydeligere. Arkivet er en grenseløs institusjon for utforskning og kreativitet. Dessuten er arkivet en viktig institusjon for læring og formidling (UNESCO, 1986).

Biblioteker

Biblioteker er kanskje ikke den første institusjonen man tenker på hvis man skal gjennomføre et internship i historie. Vanligvis er det jo bibliotekarere som arbeider på et bibliotek. Bibliotekar er en profesjon som innebærer at man har gjennomført en spesialisert utdanning til bibliotekar. Samtidig er det ikke uvanlig at historikere finner ansettelse ved biblioteker. Som historiker er man nemlig vant til å arbeide med bøker, tidsskrifter og andre typer informasjon. Et bibliotek tar utgangspunkt i organiserte samlinger av dokumenter. Disse kan være både digitale og fysiske. Et bibliotek gir også et utgangspunkt for sosiale prosesser knyttet til læring, kunnskapsdeling og kulturformidling. Men det er fortsatt boken som er i sentrum i et bibliotek (Letnes, 2019).

Det finnes mange biblioteker utover kommunale biblioteker, fylkesbiblioteker og statlige bibliotek der det er mulig å gjennomføre internship. Mange museer, arkiver og andre kulturinstitusjoner har egne biblioteker hvor det vil være relevant å gjennomføre et internship i historie. Det samme gjelder høyskoler og universiteter hvor mange oppgaver eksempelvis utføres av studenter. Mange institusjoner og organisasjoner har dessuten sitt eget bibliotek.

Museer

Museet er en annen kulturinstitusjon hvor en historiestudent vil kunne gjennomføre et internship. Museet er litt annerledes enn arkivet, men det er samtidig likheter. I likhet med arkivet samler et museum inn minner fra fortiden. For museet handler disse om gjenstander som ansees som relevante for å kunne forstå en særlig historisk samtid eller periode. Museet oppbevarer da disse gjenstandene, ofte i særlige magasiner som med tiden kan vokse seg så store at nye bygninger må bygges for å kunne inneholde alle de innsamlede gjenstandene. Gjenstandene vil ofte trenge å bli konservert, det vil si vedlikeholdt så de ikke forfaller som tiden går. Det krever store ressurser å konservere gjenstander og i tillegg særlige kompetanser som utvikles ved utdanninger som er utviklet til formålet.

Et museum kan også ha som mål å være en oppbevarer av såkalt immateriell kulturarv. Med dette menes språk, vaner og tradisjoner som ansees som viktige å ta vare på. Det kan handle om særlige danser eller andre uttrykk som har vært karakterisk i utviklingen av en spesiell identitet i det området der museet ligger. Eksempler på et slikt museum er folkemuseer der skuespill, rollespill og andre typer av aktiviteter inngår som en del av museets formidling.

Ofte vil et museum i tillegg være en forskningsinstitusjon i større eller mindre grad. Museets ansatte forsker typisk på tema som er relevante for museet. Museer er ofte organisert omkring særlige tema. Det gjelder for nasjonale museer og fylkesmuseer, men også for mange andre typer av museer. Bare tenk på private industrimuseer som tar utgangspunkt i en særlig virksomhet, en særlig bedrift. Selv om statlige museer og fylkesmuseer kan virke ensartede, er de ikke det. Alle nasjonalstater er ulike. Det gjelder i tillegg for fylker. De har for eksempel ulike befolknings sammensetninger eller ulike næringer som

har preget et lands utvikling eller et fylkes historie, og som har formet ulike identiteter i staten eller fylket. Forskningsaktivitetene ved et museum preges av disse forholdene ettersom museet trenger kunnskap om særlige områder som kanskje bare dette museet selv er villig til eller i stand til å produsere. Større museer har ofte etablert særlige forskningsseksjoner hvor museets forskning organiseres. I tillegg har noen museer egne forlag som kan publisere museets forskning og annen forskning som kan være relevant for museet.

Som museumsbesøkende blir man kjent med den siste delen av museets virksomhet, nemlig formidlingen. Ved museet skjer formidlingen typisk i forbindelse med ulike typer av utstillinger. Disse kan ha mange ulike tema og være både store og mindre store. Utstillingene kan være tradisjonelle med gjenstander i montre eller bak glass, eller de kan være interaktive hvor hensikten er at besøkende skal både se, røre og sanse. Museet har særlig ansatte med kompetanse på å utvikle utstillinger. Disse kan være historikere og museologer, men også håndverkere og andre praktikere vil ha en viktig rolle i å utvikle og etablere utstillinger.

Formidlingsvirksomheten ved et museum er ofte drevet av ansatte formidlere eller pedagoger som vi kan kalle museumsformidlere eller museumspedagoger. Formidlingen vil ofte ta utgangspunkt i utstillingene på en eller annen måte. Den er ofte organisert for ulike målgrupper, for eksempel barn og unge, eller for eldre, eksempelvis pensjonister. Noen museer har spesialisert seg på formidling og undervisning for særlige målgrupper, som eldre med minneproblemer, unge voksne som står utenfor arbeids- og studieliv, eller for innvandrere.

Som det kommer frem, er museet ganske så forskjellig fra arkivinstitusjonen. Man kan påstå at museets virksomhetsmål er mer utadrettet, mens arkivets er mer innadrettet. Dette er likevel en forenkling fordi mange arkiver i dag arbeider mer utadrettet enn de tidligere har gjort. Det finnes mange arkiver som organiserer byvandring med utgangspunkt i arkivets materiale. De fleste arkiver driver også omfattende formidling for ulike målgrupper. Men som utgangspunkt er det nok riktig å si at målet for museet er formidlingen. Et museum ville være aldeles irrelevant uten denne. For et arkiv er det som utgangspunkt omvendt; her er det innsamling og oppbevaring som er det mest sentrale.

Museet er ikke en statisk institusjon, slik mange kanskje tror. Museet fornyer hele tiden sin institusjon og sin virksomhet. I Norge utspringer en del av fornyelsen fra den internasjonale museumsorganisasjonen ICOM og dens definisjon av hva et museum er, og hva et museum driver med (ICOM, 2007).

En av de mest vesentlige endringene i synet på museumsinstitusjonen er ideen om at museer er et såkalt gode i seg selv. Med dette mentes at museer var et gode som alle samfunn burde ha, og som staten eller en annen offentlig forvaltning måtte bære kostnadene for. I dag har denne oppfattelsen blitt erstattet av resultatorienterte krav. Museene går fra å forvalte, forske, bevare og formidle til å drive andre typer av virksomhet. For eksempel forventes museene å være en ressurs i samfunnets utvikling ved å bidra til sosial inkludering og livslang læring (Hooper-Greenhill, 2004, s. 152; Sonne, 2022a).

I Skandinavia finnes synspunkter om dette som samtidig drar i samme retning. I Norge skal museene tilby møtesteder der mennesker kan møtes som motvekt mot en fragmentering av den offentlige diskursen (regjeringen.no, 2018, s. 39). Det handler med andre ord om å skape bedre sammenheng i samfunnet mellom ulike synspunkter og interesser. Bærekraft har i den forbindelse blitt et viktig samfunns mål som museene forventes å bidra til (Meld. St. 23 (2020–2021)).

På samme måte forventes det i Sverige at museene skal være møteplasser for diskusjoner om komplekse samfunnsproblemer (Statens offentliga utredningar, 2015, s. 241). Museene i Sverige skal være en arena for mangfold der det går an å «luften» ulike meninger (Brenna, 2016, s. 36). Dette er også en del av museets rolle som en demokratiutviklende institusjon. Museet kan sees på som et læringsmiljø hvor en del av læringen handler om å utvikle den demokratiske kompetente samfunnsborgeren. Dermed har museet blitt en plass som bringer mennesker sammen i et nytt felles offentlig rom.

I Danmark er begreper som dialog og det sosiale også sentrale for museenes rolle i samfunnet. De danske museene skal være relevante for ulike samfunnsdebatter og være møtesteder for mennesker for å bidra til at medborgerskap utvikles (Kulturministeriet, 2011, s. 24).

ICOM mener at museene har en sosial misjon. I Norge kommer de sosiale målene frem blant annet i museumsutredningen fra 1996 (Eriksen, 2009, s. 14). I den norske regjeringens

gens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion (2020–2023) fremgår det dessuten at det offentlig finansierte kulturlivet bør speile hele befolkningen (Departementene, 2019, s. 34).

Læring har blitt viktig i musenes virksomhet og har sammenheng med de fleste områder for livslang læring. Det viktigste læringsområdet er museenes samarbeid med skolene (Sonne, 2020, s. 22-23; Risan, 2020, s. 31; Olesen, 2020, s. 45). Mindre utviklet er museenes læringstilbud til voksenopplæring og livslang læring utover skoleområdet. Det er derfor her museene kanskje har det største utviklingspotensialer i dag. Samtidig bør det ikke ignoreres at relasjonen skole og museum fortsatt kan utvikles mye.

Kulturmiljøer og kulturminner

For historikere og historiestudenter er to andre begreper viktige: *kulturmiljøene* og med det *kulturmiljøpedagogikken* eller *kulturmiljødidaktikken*.

Den norske staten definerer et kulturmiljø som et område der kulturminner inngår i en større sammenheng. Dette kan være i forbindelse med et byområde, et område ute i natur- og kulturlandskapet eller et industriområde med fabrikker, infrastruktur som veier og jernbaner og bosteder (Klima og miljødepartementet, 2020).

Kulturmiljøområdet er veldig omfattende ettersom det har levd mennesker i Norge i mer enn tolv tusen år. Disse menneskene har satt spor etter seg, blant annet store spor i landskapet. Vi finner sporene i vegetasjonen, og vi finner dem i form av ulike anlegg som steingjerder, broer, bygninger veier og stier. Kulturmiljøene representerer en omforming av naturlandskapet til kulturlandskap. Det vil si at gjennom å studere kulturlandskapene får vi innsikt i hvordan generasjonene før oss har levd, brukt og omskapt naturen til kulturlandskap. Men det er også viktig å være oppmerksom på at et naturelement med en kulturhistorisk verdi kan være del av et kulturmiljø. For eksempel er havet et naturelement som spiller en viktig rolle som et kulturmiljø som et fiskevær representerer (Klima- og miljødepartementet, 2020).

Kulturmiljøene kan gi oss innsikt i hvordan mennesker før oss har levd og virket, og hvordan de har tilpasset seg naturen. Ofte er kulturmiljøene de eneste kildene vi har fra

fortiden fordi skrevne kilder i historisk perspektiv er noe relativt nytt i Norge. Derfor må vi hente vår kunnskap om fortiden fra kulturmiljøene og kulturlandskapet.

Norge har stor variasjon i kulturmiljøene. Generelt er det sånn at kulturminner fra 1537 er fredet i Norge. Det samme gjelder samiske kulturminner som er mer enn 100 år gamle. Andre kulturminner kan fredes via særlige vedtak.

I nyere tid har spørsmål om mangfold og det flerkulturelle samfunnet blitt mer og mer fremtredende. Norge er ikke en statisk størrelse. Det har i alle tider flyttet mennesker inn og ut av det vi i dag kaller Norge. Dette speiler seg i kulturarven og i hvordan mennesker gjennom tidene har preget samfunnet. Det kan vi se i språket, måten vi snakker på, og vi kan se det i våre skikker og tradisjoner. Vi kan også se de fysiske sporene som mennesker har etterlatt seg i form av bygninger, minnesmerker og mye annet.

I det offisielle Norge har man valgt å oppdele innvandrere i ulike grupper. Selv om det finnes et stort kultur-, religions- og verdimangfold i Norge, er det bare fem grupper som har oppnådd status som nasjonale minoriteter: jøder, kvener, romer, romanifolk og skogfinner. I tillegg har samene status som urfolk. Innvandrere som er kommet til Norge i etterkrigstiden etter 1945, har ikke oppnådd status som hverken nasjonale minoriteter eller urfolk.

Ikke desto mindre har staten en ambisjon om å ta vare på kulturminnene etter alle gruppene i samfunnet: urfolk, nasjonale minoriteter og nyere innvandrere. En slik ambisjon forutsetter et stort arbeid og omfattende satsinger i fremtiden. Det er krevende å ta vare på skrevne kilder, fysiske steder, hendelser og tradisjoner som på den ene eller andre måten har bidratt til å forme det vi i dag kjenner som Norge. I tillegg er de ulike minoritetene, innvandringsgruppene og samene ulike og har ulike behov. Derfor er det opplagt at dialog vil være viktig for å ta vare på den kulturarven som de ulike gruppene mener er viktig for nettopp deres kultur. Samtidig er det naturlig å forestille seg at prosessen med å ta vare på så mange ulike kulturarver vil innebære en samskapende prosess som etter hvert vil skape en ny eller omformet kulturarv med nye kulturmiljøer i Norge.

Kort kan man nemlig si at kulturminner og kulturmiljøer ikke bare representerer fortiden, men også fremtiden (Aronsson, 2004, s. 70). Kulturarven med dens kulturmiljøer kan sees som en ressurs det går an å utnytte, blant annet i forbindelse med byutvikling.

Kulturarv og kulturmiljøer kan gjøre et bymiljø mer interessant og hyggelig å leve og ferdes i. Kulturmiljøer kan også fungere som en attraksjon for både turister, besøkende og mennesker som ønsker å flytte til et område.

En utfordring med kulturarv og kulturmiljøer er at det ikke er mulig å ta vare på alt. Derfor må man velge hva man ønsker å ta vare på, og hva man ikke ønsker å satse på. Kulturminnepolitikken forholder seg til disse spørsmålene. Kulturminnepolitikken oppgave er å velge det som er best for samfunnet som helhet. I Norge er det Klima- og miljødepartementet som har ansvaret for forvaltningen av kulturminner og naturressurser. Kultur- og kulturarvsforvaltning på stats-, fylkes- og kommunenivå er også involvert, ofte i samarbeid med museer og institusjoner og foreninger relatert til kulturarv.

Kulturmiljøer og kulturminner er et veldig omfattende felt, og et internship i historie på dette feltet kan innebære mange ulike arbeidsoppgaver. Sett fra et formidlingsperspektiv kan man forholde seg til rollen som et kulturmiljø kan ha i forbindelse med læringen i samfunnet. Et formidlingsperspektiv kan eksempelvis handle om å formidle eller utvikle fortellinger om fortiden via bruk av kulturmiljøer. Her er det store muligheter for å tenke kreativt med hensyn til læringseffekter: Man må spørre seg hva det er som skal læres bort, og hvorfor. Målet med læringen eller formidlingen bør være kjent før man tar i bruk et kulturmiljø som en arena for læring eller formidling (Högberg, 2008).

Ny museologi: økomuseer

En relativ ny utvikling innenfor området museologi og kulturmiljøer er økomuseer. Begrepet ble oppfunnet i 1971 av Hugues de Varine, en fransk museolog, og det ble først anvendt av den franske miljøministeren i en tale ved en ICOM-konferanse i Dijon i Frankrike. Et økomuseum kan defineres som et museum hvor naturen og kulturhistoriske samlinger fremdeles befinner seg i sine opprinnelige omgivelser. En sentral dimensjon ved økomuseer er at de er museer basert på og drevet av et lokalsamfunn, noe som er viktig for at museet skal videreutvikles i tråd med lokalsamfunnet.

Økomuseer har som ambisjon å vise hvordan mennesker og miljøer har påvirket hverandre gjennom tidene. Toten Økomuseum (nå Stenberg) blir fremhevet som et eksempel på utviklingen av økomuseumstanken i Norge (Gjestrum & Maure, 1998).

Et tradisjonelt museum defineres gjerne som noe som består av bygninger, samlinger, ulike eksperter og teknikker. Til sammenlikning består et økomuseum heller av et territorium, kulturarv, (kultur)minner samt en lokalbefolkning (Davis, 2008). Et økomuseum avviser ikke den opprinnelige museologien, men er et slags dynamisk museum hvor lokalsamfunnet er involvert i å bevare, fortolke og forvalte sin kulturarv for å sikre bærekraften. Dermed kan man si at et økomuseum er basert på en samfunnskontrakt, et slags langsiktig nettverk mellom ulike interesser i lokalsamfunnet som ønsker å sikre bærekraft. Med andre ord er et økomuseum et samfunnsdrevet kulturarvsprosjekt som støtter bærekraftig utvikling. Det vil si at den besøkende eller brukeren ikke bare er en besøkende eller en bruker av et økomuseum. Den besøkende eller brukeren er direkte involvert i hvordan museet forvalter, utvikler og satser på kulturarven.

Økomuseumstenkningen står til en viss grad i motsetning til friluftsmuseer, som typisk er konstruerte steder som har til formål å bevare bygninger og anlegg i deres opprinnelige kontekster. Et økomuseum er ofte mer dynamisk enn et friluftsmuseum ettersom et økomuseum kan kombinere natur og kultur på mange ulike måter, blant annet ved å bruke lokalhistorie, natur og kulturmiljøer aktivt i forbindelse med vandringer og andre aktiviteter. Nettopp derfor kan det være vanskelig å plassere økomuseer i en tradisjonell museologisk tenkning. Økomuseer handler ikke i så stor grad om hva de er, hvilke bygninger eller anlegg de forvalter, men heller om hva de gjør – hvilke aktiviteter de driver med.

Å gjennomføre et internship i historie ved et økomuseum kan være veldig utviklende på mange måter. For det første er det en måte å få arbeide med lokal historie, kultur og kulturarv på. I tillegg vil det gi veldig stor innsikt i hvordan et lokalsamfunn fungerer, og hvordan man omsetter begreper som bærekraft og samskaping i praksis.

Kunst

Kunstområdet er kanskje ikke det første man tenker på når man skal forberede et internship i historie. Ikke desto mindre er kunst relevant for et internship i historie. På politisk nivå er det anerkjent av samfunnet at kunsten spiller en viktig rolle i å bidra til kreativ utvikling i skolen og i andre deler av samfunnet (EFAH, 2003, s. 23). Mange historiske museer har spesialisert seg som kunstmuseer eller med avdelinger som utstiller kunst. Det kan være

både historisk og mer samtidig kunst. Er man interessert i kunst- og kulturhistorie, vil et internship på et museum som utstiller kunst, være et opplagt valg.

I tillegg finnes begrepet *kunstpedagogikk*, som dekker læring relatert til kunstneriske uttrykk som kunstneriske bilder og andre kunstneriske uttrykk som film, musikk, litteratur, kunstneriske installasjoner, fotografier, filmproduksjoner, dokumentarromaner og mange andre områder (Zipsane, 2006, s. 11; Sonne, 2023). Kunstpedagogikken kan være relevant historiefaglig i forbindelse med kunsthistorie eller i forbindelse med kunstneriske uttrykk som kan fremme forståelsen av historie.

Mange kunstmuseer har utviklet sin pedagogiske virksomhet eller sine aktiviteter for kreativ utvikling for barn, unge og voksne med det formål å gi bedre innsikt i kunstneriske prosesser og stimulere besøkende og deltakere til å selv begynne med kunst – eksempelvis som hobby. Slik virksomhet kan lett knyttes til historie ettersom mye kunst tar utgangspunkt i historie på ulike måter, for eksempel i bilder, film, musikk og annet historisk kildemateriale.

Kunsten kan være en viktig arena for læring og for et internship i historie fordi historien vil kunne tas i bruk på mange ulike måter og ofte veldig kreativt.

Kulturelle og kreative næringer

Et relativt nytt område i kraftig fremvekst er de kulturelle og kreative næringene. Kultur- og kreative næringer og de kreative næringene blir i stadig større grad oppfattet som en særlig del av den økonomiske sektoren. Området har vokst massivt de siste 15–20 årene (Garnham, 2005). I Storbritannia ble det utnevnt en minister for kreative industrier allerede i 2005. I 2006 publiserte Europakommisjonen en 300 sider lang studie om den økonomiske betydningen av kultursektoren. Utviklingen indikerer fremveksten av nye politiske strategier som gjelder kulturområdet. Offentlige aktører fra Kina, India og Australia har organisert nasjonale og internasjonale ekspertkonferanser om temaet og stiftet nye forskningsinstitusjoner som spesialiserer seg på kreative næringer. Senere har internasjonale organisasjoner som OECD, Verdensbanken, WIPO, ILO og UNESCO tatt opp emnet. Resultatet er at kulturelle og kreative næringer vinner mer og mer frem i både en europeisk og en global kontekst (Fesel & Söndermann, 2007, s. 7).

Begrepet *kulturnæringer* omfatter alle bedrifter og selvstendig næringsdrivende som gjennom sine økonomiske aktiviteter setter søkelyset på produksjon og formidling av kunstneriske og kulturelle produkter eller tjenester. Det omfatter alle undersektorer og markedssegmenter som er knyttet til «kultur i vid forstand», for eksempel musikkindustrien, forlagsbransjen, kunstbransjen og filmindustrien. Slike produkter og tjenester inkluderer individuelle kunstneriske ideer eller originale kunstverk, produkter fra brukskunst, handel med kunstverk og produkter fra populærkulturen, til og med formidling av kulturelle varer og tjenester gjennom massemedia (Fesel & Söndermann, 2007, s. 16).

Kulturnæringene omfatter for eksempel alle markedsorienterte økonomiske virksomheter som musikkensembler, lydstudioer, plateselskaper, forlag, produsenter av lydlagringsmedier, bok- og musikkforhandlere, kunsthandlere og gallerier, konsertbyråer, filmskuespillere, filmprodusenter og kinoer, arkitektkontorer og designstudioer, kunstnerstudioer, kontorer for forfattere og journalister og byråer for kulturtjenester. (Fesel & Söndermann, 2007, s. 16).

I det utvidede begrepet *kreative næringer* er kreativitetsaspektet det viktigste referansepunktet for sektorspesifikke produkter og tjenester. Kreative næringer kombinerer kunstneriske eller kulturelle ideer og populære produkter med teknologisk, innovativ og vitenskapelig kreativitet. Kulturnæringens undersektorer er innlemmet i større markedsorienterte kreative komplekser sammen med andre forretningsområder som reklame, multimedia eller programvare og spill. I dette konseptet utgjør kulturnæringen kjernen i de kreative næringene. Sistnevnte er igjen innpasset i det enda større komplekset av opphavsrettsindustri (Fesel & Söndermann, 2007, s. 16).

De ulike økonomiske sektorene som alle er sektorer under kulturelle og kreative næringer, er gruppert etter statistiske kriterier, men de kan også sorteres etter individuelle sektorer for ulike markedssegmenter, for eksempel musikkindustrien, bokbransjen, kunstmarkedet og liknende (Fesel & Söndermann 2007, s. 16).

Vanligvis har man valgt å inndele de kulturelle og kreative næringer i de følgende elleve sektorene:

1. forlagsbransjen (bokforlag, avisforlag, utgivere av fonografiske plater og musikk)

2. filmindustrien (film, TV, videoproduksjon, distribusjon og kinoer)
3. kringkastingsindustri (privat radio/tv)
4. musikk, visuell kunst og scenekunst (uavhengige artister, private teatre og kabareter og variasjonsteatre, teater- og konsertbyråer og tekniske scenebedrifter)
5. journalister og nyhetsbyråer
6. museumsbutikker og kunstutstillinger (kommersielle museumsaktiviteter og kunstutstillinger)
7. detaljhandel med kulturvarer (musikkbutikker, bokhandlere, gallerier og kunsthandel)
8. arkitektkontorer (interiør-, hage-, design-, bygg- og anleggsteknikkarkitekter)
9. designindustri (industri-, produkt-, mote- og tekstildesign og liknende design)
10. reklame (reklamebyråer o.l., unntatt reklamedesign)
11. produksjon av programvare/spill (utvikling av programvare, spill inkludert rådgivning, unntatt maskinvare og databehandlingstjenester)

Som nevnt er området i kraftig vekst. Den første undersøkelsen som kartla området, ble gjort av det kjente analyseinstituttet KEA (2009) for Europakommisjonen og satte søkelyset på effektene som kultur og kreativitet har på samfunnsutviklingen. Rapporten foreslo at det burde utvikles en ambisiøs politikk for hvordan kunst og kultur kan bidra til å skape bedre bærekraft i form av økonomisk, sosial og miljømessig utvikling (KEA 2009, s. 161).

Området fikk med årene en større og større betydning i europeisk kulturpolitikk. Kultur ble etter hvert sett på som en motor i økonomisk utvikling, og det ble et mål å fremme kultur og kreativitet i formell, uformell og ikke-formell utdanning og i læring på alle nivåer i samfunnet. Det ble i tillegg satt søkelys på å fremme utvikling av ferdigheter rettet mot den kulturelle og kreative sektoren. Digitale ferdigheter og iverksetterkompetanse ble ansett som sentrale områder å utvikle. I tillegg ønsket samfunnet å utvikle nye økosystemer for de kulturelle og kreative næringene. Det ble ansett som viktig at disse økosystemene la opp til samarbeid på tvers av ulike sektorer og hadde søkelys på innovasjonskapasitet. På den måten oppstår det et samarbeid mellom kulturområdet og andre områder i samfunnet (Europakommisjonen, 2018, s. 4).

Man kan godt si at kulturområdet er flyttet inn i et nytt område der målet er å maksimere fordeler for individer, organisasjoner og samfunn, og der dette målet skal oppnås via innovasjon og utvikling. Dermed har kulturen ekspandert sitt område utover det som kulturområdet vanligvis har beskjeftiget seg med. Kultur og kulturarv handler i stadig større grad om å skape merverdi gjennom innovasjon (Sacco, 2011, s. 3–4).

Utviklingen innenfor for kulturelle og kreative næringer har også bredt seg til Norge. Allerede i 2015 oppnevnte Nærings- og fiskeridepartementet og Kulturdepartementet et næringspolitisk råd for kulturell og kreativ næring som erstattet bransjerådet fra 2013 (regjeringen.no, 2015).

Som vist er de kulturelle og kreative næringene i veldig stor vekst. Det finnes derfor særdeles gode muligheter for å gjennomføre et internship i historie relatert til de elleve sektorene nevnt ovenfor. En student som har internship i historie, vil helt klart ha fordel å rette søkelyset mot bruken av historie og kulturarv og samtidig orientere seg mot historie i en innovativ og tverrfaglig kontekst. Det handler med andre ord om å mestre å bruke historie kreativt på måter som går langt utover hvordan universiteter og høyskoler vanligvis arbeider med historie som en tradisjonell vitenskap.

Frivillighet

Et kjennetegn ved Norden er at sivilsamfunnet har en fremtredende rolle blant samfunnets tre sektorer: (i) det offentlige / staten, (ii) markedet eller den private sektoren, og (iii) sivilsamfunnet med alle dets frivillig organiserte foreninger. Det norske samfunnet følger den nordiske modellen ved å historisk sett ha hatt en høy grad av frivillighet og dugnadsånd på mange områder. Ikke minst har denne modellen kommet til uttrykk innenfor idretten, som ikke ville vært så omfattende som den er i Norge, uten alle ildsjelene som arbeider gratis som trenere, ledere og hjelpere i forbindelse med trening, reiser og idrettsarrangementer. På liknende måte finnes det en stor tradisjon for frivillighet relatert til historie og kulturarv. Mange museer har eksempelvis venneforeninger som arbeider i museets interesse. Mange lokalsamfunn har historielag for lokalt historieinteresserte. Det finnes i tillegg mange andre typer av lag som driver med arrangementer, byggeprosjekter og restaureringsprosjekter.

Det er fullt mulig å gjennomføre et internship i historie med frivillighet som område. Å sette søkelyset på frivillighet og sivilsamfunnet er ikke mindre relevant enn å gjennomføre et internship ved en offentlig institusjon eller i en privat kreativ næring.

Faktisk har frivillighet som forsknings- og utviklingsområde vokst kraftig de siste årene. Årsaken er at samfunnet i stadig større grad trenger frivillige til å løse oppgaver som før ble ivaretatt av staten eller det offentlige. Et museum er et eksempel på en type institusjon som i voksende grad er avhengig av frivillige.

Ved å ta internship i historie kommer man til å beskjeftige seg med noen av de følgende spørsmålene: Hvordan utvikler vi frivillighetsledelse til å møte de nye tidene med større behov for frivillighet, eksempelvis på museer? Trenger vi en profesjonalisering av frivillighet innenfor historie og kulturarv, og hvordan bør eller kan denne profesjonaliseringen utvikles (Sonne, 2022a; Sonne & Kristiansen, 2022, s. 58)?

Et internship i historie ved en frivillig organisasjon eller forening vil sannsynligvis gi kompetanseutvikling langt utover det å være interessert i historie og kulturarv isolert sett. Ikke minst vil det være viktig å utvikle samarbeidsevner og sosiale ferdigheter. Det samme gjelder evne til å samarbeide på tvers av generasjoner, da mange frivillige ved museene er pensjonister (Frstrup, Kristiansen & Sonne, 2022; Sonne, 2022b, s. 86–87; Christidou & Hansen, 2015, s. 7–9).

Sosiale partnerskap

Et internship i historie er ikke bare av interesse for et museum eller for studenten som gjennomfører det, men også for mange andre interessenter. Først og fremst har studentens utdanningsinstitusjon interesse av studentens internship. Siden utdanningsinstitusjonen skal uteksaminere studenten, er det viktig at studenten får en så god plass for internship som mulig (Sonne 2022, 132–134).

Men det kan i tillegg være andre interessenter som har interesser på spill. En fremtidig arbeidsgiver vil være interessert i de ferdighetene som studenten utvikler ved et internship. En slik fremtidig arbeidsgiver kan til og med være det aktuelle museet hvor studenten gjennomfører internship.

Andre interessenter kan eksempelvis være samfunnet, staten, regionen eller kommunen. Disse offentlige aktørene kan være interessert i studentens fremtidige arbeidsmuligheter og bidrag til samfunnet i form av skatteinntekter. Det offentlige og samfunnet har dessuten interesse av hvordan studenten i fremtiden kommer til å bidra til samfunnets utvikling, for eksempel i form av trygghet via medborgerskap og demokratisk deltakelse og utvikling. Interessene av et internship kan i prinsippet være uendelige, og det samme kan sammensetningen av de interessentene.

Ifølge Rasmussen, Larson & Cort (2019) blir partnerskap viktigere og viktigere. Samtidig har de en tendens til å være usynlige dimensjoner av utdanningsfeltet. Faktisk kan man si at desto flere internship som blir etablert, desto flere samarbeidspartnere vil være involvert, alle med interesser på spill.

Et museum som tilbyr studenter mulighet for internship, er et eksempel på en sosial partner. Men hva er museets interesser av internship? Som alle organisasjoner er museer forskjellige. De har ulike satsingsområder og ulike interesser. Et internship bør være tilrettelagt med tanke på museets interesser. Tilretteleggingen bør prioritere den kompetansehevingen som et museum vil kunne tilby i form av verdier, holdninger, ferdigheter, kunnskap og kritisk forståelse. Tilretteleggingen bør også ta hensyn til hvilke nivåer kompetansehevingen kan relateres til. Det kan være på et individuelt nivå, på organisasjons- eller institusjonsnivået og/eller på et overordnet samfunnsnivå. Det er dermed rikelig å ta for seg når man skal legge en plan for progresjon i forbindelse med et internship i historie. Dette gjelder for både for utdanningsinstitusjonen som utdanner historikere, samt for aktørene som ønsker å tilby internship i historie (Sonne, 2022b, s. 132–134).

Avslutning

Som vi har sett, er det mulig å tenke seg internship i historie i mange sektorer i samfunnet. Det mest naturlige er kanskje å orientere seg mot kulturarvområdet med dets institusjoner, som staten, fylkene, kommunene, arkivene, museene, kulturmiljøene og bibliotekene. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at historie og kulturarv ikke er statiske områder. I årene fremover kommer området trolig til å være preget av en dynamisk utvikling innenfor flere områder som er relevante for et internship i historie.

Fremveksten av de kulturelle og kreative næringene er et slikt område. Der finnes det et enormt utviklingspotensial i de kommende år. Et annet område som man bør være oppmerksom på, er bærekraft og samskaping. I denne artikkelen har vi også sett på utviklingen av en ny museologi i form av økomuseer. Denne museumstypen kan tenkes å ha en lys fremtid, ikke minst fordi offentlige midler til museene i fremtiden sannsynligvis blir stadig mer begrenset. Dermed blir lokalsamfunnenes engasjement i natur- og kulturarv stadig viktigere.

Som det tredje bør frivillighetsområdet fremheves som en forlengelse av ideen med en ny museologi og økomuseer. Sivilsamfunnet er en viktig dimensjon for både bevaring og bruk av historie og kulturarv. Samtidig er det behov for ny utvikling i den forbindelse. Et fremtidig mål vil være å rekruttere yngre krefter som frivillige ettersom de fleste frivillige i dag er eldre mennesker. Her finnes det en stor mulighet for å få innsikt og være med på å påvirke fremtidens frivillighet gjennom et internship i historie.

Referanser

- Aronsson, P. (2004). *Historiebruk – att använda det förflutna*. Studentlitteratur. Malmö.
- Brenna, B. (2016). Kvalitet og deltakelse i museer. I K.O. Eliassen & Ø. Prytz (red.). *Kvalitetsforståelser. Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur* (s. 36–52). Oslo.
- Christidou, D. & Hansen, A. (2015). *Volunteers in Museums in Denmark, Sweden and Norway. A Comparative Report*. NCK.
- Davis P. (2008). New museologies and the ecomuseum. I B. Graham & P. Howard (red.). *The Ashgate Research Companion to Heritage and Identity* (s. 397–414). Ashgate Publishing.
- Departementene. (2019). *Regjeringens handlingsplan mot rasisme og diskriminering på grunn av etnisitet og religion 2020–2023*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/regjeringens-handlingsplan-mot-rasisme-og-diskriminering-pa-grunn-av-etnisitet-og-religion-2020—2023/id2681929/>
- EFAH. (2003). *Study on Cultural Cooperation in Europe – Interarts and EFAH. June 2003*. European Forum for Arts and Heritage Foundation. Hentet fra <https://cultu->

- [reactioneurope.org/download/?filename=https://cultureactioneurope.org/files/2016/03/INTERARTS-EFAH_StudyCulturalCoopeEurope_FinalReport_2003.pdf](https://cultureactioneurope.org/download/?filename=https://cultureactioneurope.org/files/2016/03/INTERARTS-EFAH_StudyCulturalCoopeEurope_FinalReport_2003.pdf)
- Eriksen, A. (2009). *Museum. En kulturhistorie*. Pax forlag A/S.
- Europakommisjonen. (2018). *European Commission. Proposal for a Regulation of the Euro-pean Parliament and of the Council establishing the Creative Europe programme (2021 to 2027) and repealing Regulation, (EU) No 1295/2013*. Brussels, 30.5.2018. COM(2018) 366 final. 2018/0190 (COD).
- Fesel, B. & Söndermann, M. (2007). *Culture and Creative Industries in Germany*. German Commission for UNESCO. Bonn.
- Frstrup, T., Kristiansen, E. & Sonne, L. (2022). Processes of Inclusion and Exclusion in Volunteerism. Introducing the Concept of Learning Volunteerism. I T. Frstrup (red.), *Nordic Figurations of Volunteering* (s. 36–56). Fornvårdaren 41. Jamtli Förlag.
- Garnham, N. (2005). From Cultural to Creative Industries. An Analysis of the implications of the “creative industries” approach to arts and media policy making in the United Kingdom. *International Journal of Cultural Policy*. Vol. 11. No. 1. 2005. s. 15-29.
- Gjestrup, J.A & Maure, M. (red). (1998). *Økomuseumsboka. Identitet, økologi, deltakelse*. Norsk ICOM. Tromsø Museum.
- Gustavsson, A. & Mathisen, T. (2005). *Samhällets minne. Arkiv som en pedagogisk resurs i historieundervisningen* [bachelorgradsoppgave]. Malmö högskola. Lärarutbildningen.
- Hooper & Greenhill, E. (2004). Measuring Learning Outcomes in Museums, Archives and Libraries. The Learning Impact Research Project (LIRP). *International Journal of Heritage Studies*, nr 2. S. 151–174.
<https://doi.org/10.1080/13527250410001692877>
- Högberg, A. (2008). Kulturmiljøpedagogik med nuet i fokus. I L. Sonne & A. Jonsson (red.), *Kulturarvspedagogik i Norden*. Konferensrapport. NCK:s vårkonferens 2008. 20.–21. februar 2008 i Östersund, Sverige. Nordiskt Centrum för Kulturarvspedagogik.

- ICOM. (2007). *The Challenge Of Revising The Museum Definition*. Hentet fra <https://icom.museum/en/news/the-challenge-of-revising-the-museum-definition/>
- KEA. (2009). *The Impact of Culture on Creativity. A Study prepared for the European Commission (Directorate-General for Education and Culture). June 2009*. KEA European Affairs. <https://keanet.eu/wp-content/uploads/2019/09/impactculturecreativityfull.pdf>.
- Klima- og miljødepartementet. (2020, 30. november). *Kulturminne og kulturmiljø*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/kulturminner-og-kulturmiljo/innsiktsartikler-kulturminner/kulturminne-og-kulturmiljo/id2076487/>
- Kulturdepartementet. (2015). *Næringspolitisk råd for kulturell og kreativ næring*. <https://www.regjeringen.no/no/dep/kud/org/styrer-rad-og-utvalg/tidligere-styrer-rad-og-utvalg/rad-naringspolitisk-rad-for-kulturelle-og-kreative-naringer/id2425616/>.
- Kulturministeriet. (2011). *Udredning om fremtidens museumslandskab*. https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/publikationer/emneopdelt/museer/udredning_museer_2011.pdf.
- Letnes, O. (2019). Bok er viktig. *Bok & Bibliotek*. <https://bokogbibliotek.no/debatt/leder/bok-er-viktig-1346/>.
- Meld. St. 8. (2018–2019). *Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida*. Det kongelige kulturdepartement. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>
- Meld. St. 23 (2020–2021). *Musea i samfunnet — Tillit, ting og tid*. Det kongelige kulturdepartement. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/>
- Olesen, M.B. (2020). Museums and Education in Denmark. I T. Fristrup (red.). *Museums and Education and in the North* (s. 37–49). Fornvårdaren 39. Jamtli Förlag.
- Rasmussen, P., Larson, A. & Cort, P. (2019). The vocational turn of adult education in Denmark – an analysis of adult education policy from the late 1990s. *International Journal of Lifelong Education*. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02601370.2019.1586778>

- Riksarkivet. (u.å.). *Arkiv är till för alla. Strategi för Riksarkivets barn och ungdomsverksamhet 2012–2014*. Rådet för förmedling och lärande. Riksarkivet.
- Risan, T. (2020). Museums and Education in Sweden. I T. Fristrup (red.), *Museums and Education and in the North* (s. 29–35). Fornvårdaren 39. Jamtli Förlag.
- Sacco, P.L. (2011). *Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming*. Utarbeidet for OMC Working Group on Cultural and Creative Industries på vegne av European Expert Network on Culture (EENC).
- Sonne, L. (2020). Museums and Education in Norway. I T. Fristrup. (red.), *Museums and Education and in the North* (s. 17–27). Fornvårdaren 39. Jamtli Förlag.
- Sonne, L. (2022a). Lærende frivillige på museer og en ny profession i frivillighedsledelse med fokus på udvikling af en samfundsrelevant kulturarvspædagogik. Eksempler på et nyt paradigme i et europæisk perspektiv. I T. Fristrup (red.), *Nordic Figurations of Volunteering* (s. 85–112). Fornvårdaren 41. Jamtli Förlag.
- Sonne, L. (2022b). Mellem tradition og fornyelse. Internship i historie med museet som kontaktpunkt mellem arbejds-, uddannelses- og samfundsliv. I T. Fristrup (red.), *Nordic Figurations of Volunteering* (s. 113–140). Fornvårdaren 41. Jamtli Förlag.
- Sonne, L. (2023). Historieundervisning utenfor skolen. Samarbeid med museer og den kulturrelle skolesekken (DKS). I L. Sonne & A.N. Wiklund (red.), *Profesjonsutvikling for historie-undervisere 1* (s. 209–232). Novus forlag E-bøker.
<http://omp.novus.no/index.php/novus/catalog/view/profesjonsutvikling1/39/1163>
- Sonne, L. & Kristiansen, E. (2022). Frivillighetsledelse på museer. Utvikling, test og evaluering av et undervisningsopplegg i Norge. I T. Fristrup (red.), *Nordic Figurations of Volunteering* (s. 57–84). Fornvårdaren 41. Jamtli Förlag.
- Statens offentliga utredningar. (2015). *Ny museipolitik. 2015:89*.
- UNESCO. (1986). *Archives and Education: a RAMP study with guidelines. General Information Programme and UNISIST*. UNESCO Archives. PGI-86/WS/18. 28. Oct. 1986.
- Zipsane, E. & H. (2006). Kulturarvspædagogikken og behovet for overblik, forskning og utvikling. *Nordisk Arkivnyt 1*.